

Kocaeli Üniversitesi

Eğitim Dergisi

E-ISSN: 2636-8846

2025 | Cilt 8 | Sayı 1

Sayfa: 281-301



Kocaeli University
Journal of Education

E-ISSN: 2636-8846

2025 | Volume 8 | Issue 1

Page: 281-301

Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimlerinin resim çizme yöntemi ile incelenmesi: Projektif araştırma

Investigation of personality traits and aggression tendencies of children diagnosed with special learning disabilities by drawing pictures: Projective research

Aysel COŞAR,  <https://orcid.org/0009-0005-2642-974X>
psk.ayselcosar@gmail.com

Volkan DEMİR,  <https://orcid.org/0000-0002-8148-8647>
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, vdemir@gelisim.edu.tr

Bu çalışma, Aysel Coşar (2024) tarafından hazırlanan “Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimlerinin projektif yöntem olan resim çizme yolu ile incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Gönderim Tarihi
21 Temmuz 2024

Düzeltilme Tarihi
11 Şubat 2025, 21 Mart 2025

Kabul Tarihi
5 Nisan 2025

Önerilen Atıf

Recommended Citation

Coşar, A., & Demir V. (2025). Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimlerinin resim çizme yöntemi ile incelenmesi: Projektif araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 8(1), 281-301. <http://doi.org/10.33400/kuje.1519739>

ÖZ

Bu araştırmada, özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların saldırganlık eğilimleri ve kişilik özelliklerinin resim çizme yöntemi aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim-öğretim döneminde İstanbul ili Başakşehir ilçesindeki bir rehabilitasyon merkezinde özel eğitime devam eden, 7-14 yaş aralığında 65 erkek ve 35 kız olmak üzere toplam 100 çocuk oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde, "Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi", "Bir Kaktüs Çiz Testi" ve "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenolojik (olgubilim) model tercih edilmiştir. Betimsel analiz ve tanımlayıcı istatistikler (frekans analizi) sonucunda, özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların büyük bir çoğunluğunun saldırganlık eğilimleri sergilediği belirlenmiştir. Cinsiyetten bağımsız olarak, reaktif saldırganlık özelliklerine yönelik ipuçları tespit edilmiştir. Ayrıca tüm katılımcılarda evcimen kişilik özelliklerine dair bulgular elde edilmiştir. Ancak erkeklerin, özgürlük ve bağımsızlık ihtiyaçlarını kızlara kıyasla resimlerinde daha fazla yansıttıkları gözlemlenmiştir. Sakinlik, hırçınlık, korumacı özellikler ve kaygılı duygudurum ipuçlarının ise tüm çocuklarda benzer oranlarda resmedildiği görülmüştür. Kız çocuklarının erkeklere kıyasla daha dışadönük kişilik özellikleri sergileme eğiliminde olduğu; hem olumsuz-çökkün duyguduruma hem de neşeli duyguduruma yönelik çizim oranlarının kızlarda daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Otoriteye başkaldırıya yönelik ipuçlarının ise erkek çocukların çizimlerinde kızlara oranla daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları, sınırlılıkları ve güçlü yönleri, ilgili alan yazını çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: özel öğrenme güçlüğü, kişilik, saldırganlık, sanat terapisi

ABSTRACT

This study aimed to investigate the aggression tendencies and personality traits of children diagnosed with specific learning disabilities through drawing-based methods. The study group consisted of 100 children (65 boys and 35 girls) aged between 7 and 14 years, attending special education at a rehabilitation center in Başakşehir, Istanbul, during the 2023–2024 academic year. Data were collected using the "Draw a Nonexistent Animal Test," the "Draw a Cactus Test," and a "Demographic Information Form." A phenomenological design, one of the qualitative research methods, was employed. Descriptive analysis and frequency analysis revealed that a majority of children exhibited aggression tendencies. Regardless of gender, indicators of reactive aggression were observed. Additionally, findings demonstrated the presence of domestic personality traits across all participants. Boys were found to reflect a greater need for freedom and independence in their drawings compared to girls. Features such as calmness, aggressiveness, protectiveness, and anxious mood indicators were depicted at similar rates across genders. Girls were more likely to display extroverted personality traits than boys, and their drawings more frequently reflected both negative-depressed and cheerful moods. Furthermore, signs of rebellion against authority appeared more frequently in boys' drawings compared to those of girls. The findings, along with the study's limitations and strengths, were discussed in the context of the relevant literature.

Keywords: specific learning disability, personality, aggression, art therapy

GİRİŞ

Öğrenme güçlüğü, özel eğitime gereksinim duyan bireyler arasında en yaygın grubu oluşturmakta olup, bir terim olarak ilk kez 1962 yılında Samuel Kirk tarafından ortaya atılmıştır (Cortiella & Horowitz, 2014; Flanagan vd., 2011; Kirk & Bateman, 1962; Pesova vd., 2014). Özel öğrenme güçlüğü (ÖÖG), bireyin belirli akademik becerilerde yaşadığı kalıcı ve belirgin güçlüklerle karakterize edilen nörogelişimsel bir bozuktur. ÖÖG tanısı alan çocukların bilişsel profilleri homojen bir yapı sergilememekte, bilişsel yetiler arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu değişken bilişsel yapı; konuşma, okuma, yazma, düşünme ve anlama gibi temel yeti alanlarını etkileyebilmektedir (Korkmaz, 2000). Bireylerin muhakeme, okuma-yazma, matematik, dinleme ve konuşma becerilerinde yaşadığı güçlükler, yalnızca akademik performanslarını değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal becerilerini de olumsuz yönde etkilemektedir (Yıldız, 2004). Özellikle sosyal-duygusal alanda en yaygın olarak gözlemlenen zorluklar arasında düşük öz yeterlilik inancı ve zayıf benlik algısı yer almaktadır (Elbaum & Vaughn, 2003).

Öğrenme güçlüğü olan çocukların zayıf bir benlik yapısı geliştirdikleri bilinmektedir (Gaddes, 1985; Write & Stimmel, 1984). Benlik kavramının içerisinde kişilik kavramı da yer almaktadır (Kaya, 1997). Bireyi bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal pek çok açıdan kapsayan kişilik kavramı davranışların daha çok kalıcı yönlerini oluşturmaktadır (Ewen, 2010). Alan yazınında yer alan çalışmalar ÖÖG tanılı çocukların dış kontrol odaklı oldukları (Bendell vd., 1980; Hallahan vd., 1978; Tarnowski & Nay, 1989; Tollefson vd., 1979), yetersiz sosyal becerilere (La Greca, 1987), düşük öz saygıya sahip olduklarını ayrıca, kaygı ve depresyon düzeylerinin de daha yüksek olduğunu göstermektedir (Gregg vd., 1992). Johnson ve Blalock (1987), ÖÖG'li yetişkinlerin olumlu bir benlik geliştirme ve sosyal kabul konusunda zorluklar yaşadığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla ÖÖG'li çocuk ve yetişkinlerin kişiliği üzerinde yaşam boyu etkisi olduğu görülmektedir (Lufi vd., 2004).

Giderek artan sayıda araştırmacı, ÖÖG olan çocukların önemli sosyal ve duygusal sorunlar sergilediklerini ve özel öğrenme güçlüğü olmayan akranlarına göre bu tür sorunlara sahip olma riskinin daha fazla olduğunu bildirmektedir (Al-Yagon & Mikulincer, 2004; Khamis, 2009; Margalit, 1995; Morrison & Cosden, 1997). Sharabi & Margalit (2011), çalışmalarında ÖÖG olan çocukların genellikle akranlarından daha yalnız olduklarını, akran reddi yaşadıklarını ve sosyal katılımında birçok zorluk yaşadıklarını rapor etmişlerdir. Diğer araştırmalar, ÖÖG olan çocuklarda davranış sorunlarını incelemiş ve bu çocukların tipik olarak akranlarına göre daha yüksek düzeyde hiperaktif davranış özellikleri sergilediklerini göstermiştir (Kavale & Forness, 1996; Lindsay & Dockrell, 2000; Sorour vd., 2014). Suç teşkil eden davranışları önlemek için toplum ruh sağlığı merkezine yönlendirilen öğrenme güçlüğü olan bireylerin %60'ından fazlasının klinik olarak önemli öfke sorunları olduğu bildirilmiştir (Lindsay & Laws 1999 akt. Willner, 2002). Bu çocuklar tepkisizlik, otoriteye karşı koyma ve saldırganlık gibi davranış problemleri sergileyebilmektedir (Yıldız, 2004).

Salırganlık, araştırmacılar tarafından uzun yıllardır farklı şekillerde sınıflandırılmış olup, bu sınıflandırmalardan en yaygın olanlarından biri reaktif ve proaktif saldırganlık ayrımıdır. Son yirmi yıl içinde, bazı araştırmacılar saldırgan davranışın gelişim sürecini, ortaya çıkış nedenlerini ve sonuçlarını dikkate alarak, saldırganlığı biçim ve işlev açısından kategorize edilebilecek bir olgu olarak ele almıştır. Bu bağlamda, reaktif saldırganlık genellikle dürtüsel ve savunmaya yönelik bir tepki olarak değerlendirilirken, proaktif saldırganlık daha planlı ve hedef odaklı bir davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (Brendgen vd., 2006; Vitaro vd., 2006). Reaktif saldırganlık bir tehlikeye karşılık verme amacıyla ortaya çıkan savunucu ve öfke yüklü bir tepkidir. Birey tarafından bir tehdit algılanmıştır ve buna yönelik savunma gerekliliği doğmuştur. Proaktif saldırganlıkta ise genellikle bir amaç söz konusudur. Bu amaç maddi bir kazanca yönelik olabileceği gibi üstünlük kurmaya, statü kazanmaya yönelik bir kazanç da olabilmektedir (Hubbard vd., 2010).

Günümüzde ÖÖG olan çocukların saldırganlık eğilimleri ve kişilik özellikleri hakkında nicel değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir ancak projektif bir yöntem olan resim çizme testleri ile değerlendirilen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çizim testlerinin kişilik özelliklerinin değerlendirmesinde kullanılıyor olması ruh sağlığı alanında projektif yöntemlere olan ilginin giderek artmasına yol açmıştır. Zamanla Rorschach Mürekkep Lekesi Testi gibi projektif yöntemler, kişilik özelliklerinin değerlendirilmesinde çizim testlerinin kullanılmasına zemin hazırlamıştır (Yavuzer, 2012). Projektif yöntemlerde amaç çizilen resimler aracılığı ile korku ve kaygıların belirlenebilmesidir (Bayrak vd., 2010). Resim, erişkinlere kıyasla sözel ifade becerisi kısıtlı çocukların iç dünyalarını keşfetmeye yönelik etkili bir araçtır. Çocuklar duygu, düşünce ve deneyimlerini resim çizme yoluyla kolayca dışa vurabilmektedirler (Akoğlu, 2023). Resim, çocukların "akıllarına bir ayna tutmak" veya "çocuğun dünyasına yeni kapılar açmak" olarak tanımlanmaktadır (Einarsdottir vd., 2009; Hamama & Ronen 2009). Çocuk resimlerinde, çocuğun kâğıdı kullanış biçimi, resmin hikâyesi, kullandığı renkler ruh sağlığı profesyonelleri için birer ipucu niteliğindedir (Arıcı, 2015). Çocuklar, resimlerinde kullandığı renkler ve semboller ile kendi içsel durumlarını yansıtmaktadır (Afşaroğlu-Eren, 2017).

Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi, resim testleri arasında yer alıp; çocukların ve yetişkinlerin genel duygudurumu, kişilik özelliklerini, saldırganlık dürtülerinin yönü ve şiddeti hakkında bilgi almak amacıyla kullanılmaktadır (Mukba vd., 2018). Bu yansıtıcı testin yönergesi "kâğıda bir kaktüs çizmeni istiyorum" biçimindedir (Halmatov, 2016). Uygulama esnasında A4 kâğıdı, kurşun kalem ve renkli boya kalemleri kullanılmaktadır. Çizimin sayfanın altında oluşu ve çok küçük çizilmiş olması düşük özgüven, fazla yukarıda ve çok büyük çizilmiş oluşu abartılmış özgüven ortada ve orantılı boyutta olması uygun benlik algısı olarak yorumlanmaktadır. Çok büyük resimler benmerkezci olmak, küçük resimler ise düşük özgüvenin yanı sıra bağımlılık olarak değerlendirilmektedir. Açık renkler neşeli duygudurum, resimde başka kaktüs ve canlıların olması dışadönüklük, düzensiz, bastırılmış çizgiler dürtüsellik, dikenlerin çok, uzun ve sık oluşu saldırganlık, dikenlerin yukarı doğru oluşu otoriteye başkaldırma, yanlara doğru oluşu akranlara yönelik saldırganlık, aşağı doğru oluşu ise kendinden küçüklere yönelik saldırganlık olarak değerlendirilmektedir. Koyu renkler, kesik çizgiler ve gölgelendirmeler kaygılı duygudurum, belirsiz çizgiler ise çökkün, moralsiz ve pasif duyguduruma işaret etmektedir. Kaktüsün evcil oluşu korunma güdüsüne, aileye ve güven duygusuna yönelik ipuçları verirken yabancı kaktüs çizimi bağımsızlık ve yalnızlık ihtiyacına yönelik ipuçları vermektedir (Halmatov, 2016).

Bir diğer resim testlerinden olan "Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi" projektif bir kişilik testidir. Test bireyin kişilik özelliklerini belirlerken bir yandan da kişinin içsel çatışmaları, korkuları, öfke ve kızgınlıkları hakkında da bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır. Testin herhangi bir yaş sınırı yoktur, çocuk ve yetişkinlere uygulanabilmektedir (Tozduman vd., 2017). Bu test ile proaktif ve reaktif saldırganlık hakkında bilgi edinilebilmektedir. Test uygulanırken A4 kâğıdı, kurşun kalem, silgi ve renkli boya kalemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Testin yönergesi "var olmayan bir hayvan çizin ve ona gerçekte olmayan bir isim verin" şeklindedir. Resmin kâğıttaki yeri, boyutu, kullanılan renkler, uzuvlar, uzuvların birbiri ile olan orantıları, resmin ne tarafa doğru çizildiği bilgileri kişilik üzerine bilgiler sağlamaktadır. Resmin biçiminde uzun çizgiler maskülenliğe yuvarlak biçimler ise dişiliğe işaret etmektedir. Sivri ve keskin uçlar saldırganlık, daire içedönüklük ve isteksizlik, asimetri hareketlilik, simetri pasiflik hakkında bilgi vermektedir (Halmatov, 2016).

Ulusal ve uluslararası alan yazını incelendiğinde özel öğrenme güçlüğü olan bireylerin çoğunlukla okuma, yazma, matematik becerilerini değerlendirme ve destekleme, aile ve akran tutumları, tanılama yöntemleri üzerinde durulurken saldırganlık eğilimleri (Duncan vd., 1999; Gülbaktı, 2017;) ve kişilik özelliklerini (Lufi vd., 2004; Sharma, 2004) ortaya koymaya yönelik araştırmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda daha çok ilişkisel desen seçilmiş, veri toplama aracı olarak anket/ölçek tercih edilmiştir. Özel öğrenme güçlüğü olan bireylerin saldırganlık eğilimleri ve kişilik özelliklerini projektif yöntem olan resim çizme yoluyla inceleyen bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Buradan hareketle bu çalışmada

Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların saldırganlık eğilimlerinin “Var olmayan Hayvan Çiz Testi” ve mizaç, duygu ve içsel durumlarını ise “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” resimleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların reaktif-proaktif saldırgan davranışlarında cinsiyet faktörü açısından farklılaşmakta mıdır?
3. Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” doğrultusunda çizilen resimlerinin genel özellikleri nelerdir?
4. Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” doğrultusunda çizilen resimlerinin mizaç, duygu ve içsel durumlarına ilişkin özellikler nelerdir?
5. Özel Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” resimleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Özel öğrenme güçlüğü (ÖÖG) tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimlerinin resim çizme yolu ile incelenmesini amaçlayan bu araştırma betimsel tarama modeline dayalı nitel bir çalışmadır. Yapılan araştırmada nitel bir araştırma yöntemi olan fenomenolojik (görüngü bilim/ olgu bilimsel) model kullanılmıştır. Nitel araştırmaların amacı kişilerin olaylara ve süreçlere yükledikleri anlam, kavrayış ve içgörülerini ortaya çıkarmak, kişileri ve kültürleri ayrıntılı betimlemektir (Kümbetoğlu, 2008). Fenomenolojik modelin kullanıldığı araştırmalarda çoğunluk ile bir fenomene ait şahsi algıların belirlenmesi, çözümlenmesi ve değerlendirilmesi hedeflenir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu araştırmada anlaşılmaya çalışılan olgu, özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimleridir. Resim analizinden edinilen nitel veriler sayısal verilere dönüştürülüp araştırma grubundaki dağılımın ortaya koyulabilmesi adına nicel değerlendirme yönteminden faydalanılmıştır. Elde edilen nicel verilerin frekansları ve yüzde hesapları analiz edilerek tablo halinde gösterilmiştir.

Katılımcılar

Çalışmanın evreni İstanbul ili Başakşehir ilçesindeki yaşayan ÖÖG tanısı olan çocuklardır. Çalışmanın katılımcılarına amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan kartopu örneklem ile ulaşılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim döneminde İstanbul ili Başakşehir ilçesinde yer alan bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde öğrenim görmekte olan 7-14 yaş grubu, 65 erkek, 35 kız olmak üzere toplamda 100 çocuk oluşturmaktadır. Çalışmaya dâhil edilme kriterleri: Katılımcıların, DSM-5 tanı ölçütlerine göre ÖÖG tanısı almış olmaları, 7-15 yaşları arasında olması, en az ilköğretim birinci sınıfın ikinci dönemine devam ediyor olması, uygun materyallerin sağlanması ile birlikte çocuğun kalem tutuyor ve resim çizebiliyor olması, ağır düzeyde işitme ve/veya görme yetersizliğinin olmaması, kronik tıbbi (epilepsi, serebral palsi, ensefalit vb.) ve nörogelişimsel (otizm spektrum bozukluğu, mental retardasyon vb.) bozukluk tanısı almamış olması, konuşmasında belirgin bozukluk olmamasıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aşamasında projektif bir yöntem olan resim çizme yolu kullanılmıştır. Çocukların sosyodemografik bilgileri alınmış akabinde “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi” ve “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” uygulanmıştır.

Sosyodemografik bilgi formu

Araştırmacılar tarafından oluşturulan form; çocuğun yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı sınıf olduğu, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu ve kimlerle yaşadığı gibi soruları içermektedir.

Bir kaktüs resmi çiz testi

Marina Aleksandrova Panlifova tarafından 2000 yılında geliştirilmiştir. Test, çocukların ve yetişkinlerin kişilik özellikleri, iç dünyaları, saldırganlık eğilimleri hakkında bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Katılımcıdan “kağıda kaktüs resmi çizmeni istiyorum” ifadesiyle resim çizmesi istenir (Halmatov, 2016).

Var olmayan bir hayvan çiz testi

Dukarevich (1990) tarafından geliştirilen testin amacı bireylerin içsel çatışmaları, korku ve öfkeleri hakkında bilgi edinmektir. Test, yetişkin ve çocuklara uygulanabilmektedir. Uygulamak için A4 ebadında renksiz kâğıt, kurşun kalem ve silgiye gereksinim duyulmaktadır. Testin yönergesi “Var olmayan bir hayvan resmi çiz ve ona gerçekte olmayan bir isim verin” şeklindedir (Halmatov, 2016).

Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri 2023-2024 eğitim-öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır. Katılım izni için anne ve babalardan yazılı, çalışmaya katılan çocuklardan ise sözlü onay alınmıştır. Araştırma, Aralık 2023 -Mart 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çizim testleri çocuklara dikkat dağıtıcı uyarıcılardan yalıtılmış, sessiz bir ortamda her seferinde tek çocukla çalışarak uygulanmıştır. Her çocuk ile görüşmeler ortalama 25-30 dakika sürmüştür. Uygulamanın yapıldığı her bir çocuğa A4 boyutunda iki adet beyaz kâğıt verilmiş ve çocuklara önce “Bir kaktüs remi çiz” yönergesi verilmiş kaktüs çizimi tamamlandıktan sonra “Var olmayan bir hayvan çiz ve ona bir isim ver” yönergesi verilmiştir. Çizimler tamamlandığında “Resmin tamamlandı mı? Eklemek istediğin başka şeyler var mı?” gibi sorular sorulmuştur. Çizimler tamamlandıktan sonra çocuğun yaşı, cinsiyeti, sınıfı, kardeş sayısı ve aile tipine dair bilgiler içeren sosyodemografik bilgi formundaki sorular araştırmacı tarafından yöneltilmiş ve araştırmacı tarafından doldurulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden karar verilen temalar doğrultusunda incelenip özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analiz dört basamaktan oluşmaktadır: 1) bir çerçevenin oluşturulması, 2) oluşturulan çerçeve doğrultusunda verilerin işlenmesi 3) bulguların tanımlanması, 4) bulguların yorumlanması (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırma kapsamında oluşturulan temalar ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiş ve kategorilere ayrılmıştır. Verilerden elde edilen bulgular; frekans ve yüzde olarak ifade edilmiştir. Resimleri değerlendiren bir araştırmacı doktorasını psikoloji alanında yapmış ve birçok sanat terapisi ve psikolojik resim testleri konulu araştırma yürütmüştür. Bir diğer araştırmacı ise çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri ile sanat terapisi eğitimini tamamlamış klinik psikoloji yüksek lisans öğrencisidir. Ayrıca resimleri değerlendirmek üzere oluşturulan kodlama listesi için alanında uzman iki öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur.

Araştırma Etiği

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Bu araştırmada veriler toplanmadan önce özel eğitim merkezi yönetimi ve ebeveynler çalışma hakkında bilgilendirilmiş, izin alınarak çocuklar ile görüşülmüştür. Katılımın gönüllük esasına göre olduğu hakkında çocuklara bilgi verilmiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: İstanbul Gelişim Üniversitesi

Etik değerlendirme karar tarihi: 20.11.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 2023/09

BULGULAR

Bulgular, çalışmanın amaçlar bölümündeki sıraya göre verilmiştir. ÖÖG tanısı almış 100 çocuğun resimleri analiz edilmiştir. “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi”nden elde edilen bulgular “Saldırganlık belirtilerinin düzeyleri”, “Reaktif ve Proaktif Saldırganlık Belirtilerinin Cinsiyete Göre Dağılımı”, “Reaktif saldırganlık ipuçlarının cinsiyete göre kullanım sıklığı”, “Proaktif saldırganlık ipuçlarının cinsiyete göre kullanım sıklığı” olmak üzere dört kategoriye ayrılarak sunulmuştur. “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi”nden elde edilen bulgular ise “Tüm katılımcıların “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi”ne göre kişilik özelliklerine yönelik ipuçları” “Kızların “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi”ne göre kişilik özelliklerine yönelik ipuçları” ve “Erkeklerin “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi”ne göre kişilik özelliklerine yönelik ipuçları olmak üzere üç ayrı kategoride ele alınmıştır.

Tablo 1

“Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” çizimlerindeki saldırganlık belirtilerinin düzeyleri

	n	Saldırganlık Belirtisi Olan	Saldırganlık Belirtisi Olmayan
Kız	35	28 (%80)	7(%20)
Erkek	65	50(%77)	15(%23)
Toplam	100	78(%78)	22(%22)

Tablo 1’de ÖÖG tanısı almış çocuklar tarafından çizilen resimler değerlendirildiğinde, resimlerin %78’inde (n=78) saldırganlığa ilişkin ipuçlarının olduğu, %22’sinde (n=22) ise saldırganlığa dair herhangi bir ipucunun olmadığı görülmektedir. Çalışmaya katılım sağlayan kızlar tarafından çizilen resimlerin %80’ninde (n=28) saldırganlığa ilişkin ipuçlarının olduğu, %20’sinde (n=7) ise saldırganlığa dair bir ipucu olmadığı görülmektedir. Çalışmaya katılım sağlayan erkeklerin çizdikleri resimlerin %77’sinde (n=50) saldırganlığa ilişkin ipucu olduğu, %23’ünde (n=15) ise saldırganlığa dair herhangi bir ipucu olmadığı görülmektedir.

Tablo 2

Resimlerdeki proaktif ve reaktif saldırganlık belirtilerinin cinsiyete göre dağılımı

	n	Saldırganlık Belirtisi Olan	Proaktif Saldırganlık	Reaktif Saldırganlık
Kız	35	28	13	24
Erkek	65	50	22	44
Toplam	100	78	35	68

Tablo 2’de araştırmaya katılan kızlar tarafından çizilen resimlerin 28’inde saldırganlık belirtisi olduğu gözlenmektedir. Bu belirtilerin 13’ünde proaktif, 24’ünde reaktif saldırganlık belirtileri görülmektedir. Araştırmaya katılan erkekler tarafından çizilen resimlerin 50’sinde saldırganlık

belirtisi gözlenmektedir. Bu belirtilerin 22'sinde proaktif, 44'ünde reaktif saldırganlık belirtileri görülmektedir.

Tablo 3

Reaktif saldırganlık ipuçlarının cinsiyete göre dağılım sıklığı

	n	Kirpimsi Dikenler	Anten	Vurgulanan Gözler	Belirgin Kulak	Kuyruk	Kanat
Kız	24	3	5	14	4	9	7
Erkek	44	13	3	19	4	25	9
Toplam	68	16	8	33	8	34	16

Tablo 3 incelendiğinde kızlar reaktif saldırganlık belirtisi olarak en çok vurgulanmış gözler çizmişlerdir (n=14). Kızların çizimlerinde reaktif saldırganlık belirtileri kuyruk (n=9), kanat (n=7), anten (n=5), belirgin kulak (n=4), kirpimsi dikenler (n=3) şeklinde sıralanabilmektedir. Erkekler ise reaktif saldırganlığın bir belirtisi olarak en çok kuyruk çizmişlerdir (n=25). Erkeklerin çizimlerinde ise reaktif saldırganlık belirtileri vurgulanan gözler (n=19), kirpimsi dikenler (n=13), kanat (n=9), belirgin kulak (n= 4), anten (n=3) şeklinde sıralanabilmektedir.

Tablo 4

Proaktif saldırganlık ipuçlarının cinsiyete göre dağılım sıklığı

	n	Boynuz	Tırnak, Toynak	Vurgulanan Dişler	Kalın Deri	Silah Aletleri
Kız	13	2	4	7	6	0
Erkek	22	6	11	16	1	2
Toplam	35	8	15	23	7	2

Tablo 4 incelendiğinde kızlar proaktif saldırganlık belirtisi olarak en çok vurgulanmış dişler çizmişlerdir (n=7). Kızların çizimlerinde proaktif saldırganlık belirtileri kalın deri (n=6), tırnak ve toynak (n=4) ve boynuz (n=2) şeklinde sıralanmaktadır. Erkekler proaktif saldırganlığın bir belirtisi olarak en çok vurgulanmış dişler çizmişlerdir (n=16). Erkeklerin proaktif saldırganlık belirtileri içeren çizimleri tırnak ve toynak (n=11), boynuz (n=6), silah aletleri (n=2) ve kalın deri (n=1) şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 5

Tüm katılımcıların "Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi"ne göre kişilik özelliklerine yönelik ipuçları

Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi Değerlendirme Kriterleri	f
Özgürlüğe düşkün olma	28(%28)
Evcimen olma	72(%72)
Sakin olma	50(%50)
Hırçınlığını dışa vurma	51(%51)
Otoriteye başkaldırma	46(%46)
Düşük özgüvenli olma	48(%48)
Yüksek özgüvenli biri olma	49(%49)
Korumacı biri olma	40(%40)
Aileye bağımlı olma	72(%72)
Bir yere aidiyet duymama	72(%72)
Dışa dönük olma	19(%19)
Neşeli ve iyimser olma	64(%64)
Olumsuz, çökkün duygu durumu	21(%21)
Kaygılı duygudurum	53(%53)

Tablo 5 incelendiğinde ‘Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi’nde tüm katılımcıların %28’inin (n=28) bağımsızlık ihtiyacı belirtileri, %72’sinin (n=72) evcimen kişilik özelliklerine sahip olmak yönünde belirtiler, %50’sinin (n=50) sakin kişilik özelliklerine sahip olma belirtileri, %51’ini (n=51) hırçınlığı dışavurma, %46’sının (n=46) otoriteye başkaldırma, %48’inin (n=48) düşük özgüvenli olma, %49’unun (n=49) yüksek özgüvenli olma, %40’ının (n=40) korumacı kişilik özelliklerine sahip olma, %72’sinin (n=72) aileye bağımlı olma, %72’sinin (n=72) bir yere aidiyet duyamama, %19’unun (n=19) dışadönük olma, %64’ünün (n=64) neşeli ve iyimser duygudurumda olma, %21’inin olumsuz, çökkün duygudurumda olma ve % 53’ünün kaygılı duygudurumda olma yönünde çizimler ortaya koyduğu görülmüştür.

Tablo 6

Kızların “Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi”ne göre kişilik özelliklerine yönelik ipuçları

Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi Değerlendirme Kriterleri	f
Özgürlüğe düşkün olma	2(%6)
Evcimen olma	33(%94)
Sakin olma	17(%49)
Hırçınlığını dışa vurma	18(%51)
Otoriteye başkaldırma	13(%37)
Düşük özgüvenli olma	14(%40)
Yüksek özgüvenli biri olma	21(%60)
Korumacı biri olma	17(%49)
Aileye bağımlı olma	33(%94)
Bir yere aidiyet duymama	33(%94)
Dışa dönük olma	12(%34)
Neşeli ve iyimser olma	28(%80)
Olumsuz, çökkün duygu durumu	9(%26)
Kaygılı duygudurum	19(%54)

Tablo 6 incelendiğinde kızların % 6’sının (n=2) özgürlük bağımsızlık ihtiyacı duyduğu, %49’unun (n=33) evcimen olduğu, %51’inin (n=18) hırçınlığı dışa vurduğu, %37’sinin (n=13) otoriteye başkaldırdığı, %40’ının (n=14) düşük özgüvenli olduğu, %60’ının (n=21) yüksek özgüvenli olduğu, %49’unun (n=17) korumacı kişilik özellikleri taşıdığı, %94’ünün (n=33) aileye bağımlı kişilik özellikleri taşıdığı, %94’ünün (n=33) bir yere aidiyet duyamadığı, %34’ünün (n=12) dışa dönük kişilik özellikleri taşıdığı, %80’inin (n=28) neşeli ve iyimser kişilik özellikleri taşıdığı, % 26’sının (n=9) olumsuz çökkün duygudurum yaşadığı, %54’ünün (n=19) kaygılı duygudurum yaşadığı görülmektedir.

Tablo 7*Erkeklerin "Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi'ne göre kişilik özelliklerine yönelik ipuçları*

Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi Değerlendirme Kriterleri	f
Özgürlüğe düşkün olma	26(%40)
Evcimen olma	39(%60)
Sakin olma	32(%49)
Hırçınlığını dışa vurma	33(%51)
Otoriteye başkaldırma	33(%51)
Düşük özgüvenli olma	34(%52)
Yüksek özgüvenli biri olma	28(%43)
Korumacı biri olma	33(%51)
Aileye bağımlı olma	39(%60)
Bir yere aidiyet duymama	39(%60)
Dışa dönük olma	7(%11)
Neşeli ve iyimser olma	36(%55)
Olumsuz, çökkün duygu durumu	12(%18)
Kaygılı duygudurum	34(%52)

Tablo 7 incelendiğinde erkeklerin %40'ında (n=26) özgürlük, bağımsızlık ihtiyacı olduğuna dair belirtiler, %60'ının (n=39) evcimen kişilik özelliklerinde olduğuna dair belirtiler, %49'unun (n=32) sakin kişilik özelliklerine sahip olduğuna dair belirtiler, %51'inin (n=33) hırçınlığını dışa vurabileceğine dair belirtiler, %52'sinin (n=34) düşük özgüvenli olduğuna dair belirtiler, %43'ünün (n=28) yüksek özgüvenli olduğuna dair belirtiler, %51'inin (n=28) korumacı kişilik özelliklerine sahip olduğuna dair belirtiler, %60'ının (n=39) aileye bağımlı olduğuna dair belirtiler, % 60'ının (n=39) bir yere aidiyet duyamadığına dair belirtiler, % 11'inin (n= 7) dışa dönük olduğuna dair belirtiler, %55'inin (n= 36) neşeli ve iyimser olduğuna dair belirtiler, %18'inin (n=12) olumsuz, çökkün duygudurum yaşıyor olduğuna dair belirtiler ve % 52'sinin (n=34) kaygılı duygudurum yaşadığına dair belirtiler olduğu görülmektedir.

Bulguların bu bölümünde çocukların yapmış oldukları bir kaktüs ve var olmayan bir hayvan resimlerinden seçilmiş olan örnekler yer verilmiştir.

Çizim 1*Bir Kaktüs Çizim ve Var Olmayan Bir Hayvan Çizim Örneği*

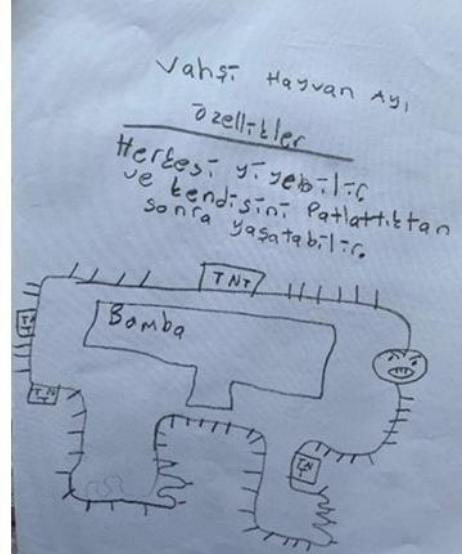
Yukarıda 12 yaşında, erkek, özel öğrenme güçlüğü tanısı olan bir katılımcının kaktüs çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

Aysel COŞAR, Volkan DEMİR

Investigation of personality traits and aggression tendencies of children diagnosed with special learning disabilities by drawing pictures: Projective research

Çizim 2*Bir Kaktüs Çizim ve Var Olmayan Bir Hayvan Çizim Örneği*

Yukarıda 8 yaşında, kız, ÖÖG olan bir katılımcının kaktüs çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

Çizim 3*Bir Kaktüs Çizim ve Var Olmayan Bir Hayvan Çizim Örneği*

Yukarıda 12 yaşında, erkek, ÖÖG tanısı olan bir katılımcının kaktüs çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

Çizim 4*Bir Kaktüs Çizim ve Var Olmayan Bir Hayvan Çizim Örneği*

Yukarıda 7 yaşında, kız, ÖÖG tanısı olan bir katılımcının kaktüs çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

Çizim 5*Bir Kaktüs Çizim ve Var Olmayan Bir Hayvan Çizim Örneği*

Yukarıda 14 yaşında, erkek, ÖÖG tanısı olan bir katılımcının kaktüs çizimi ve var olmayan bir hayvan çizimi resimlerinden örnekler sunulmuştur.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada 7-14 yaş aralığındaki ÖÖG tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimleri araştırılmıştır. Araştırmada 65'i erkek, 35'i kız olmak üzere 100 öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuktan veri toplanmıştır. Araştırma verilerinden elde edilen sonuçlara göre özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların "Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi" doğrultusunda çizdikleri resimlerin büyük bir bölümünde saldırganlık ipuçlarına rastlanmıştır. Yapılan alan yazını taramasına göre elde edilen sonucu destekleyen birçok çalışmaya ulaşılmıştır (Bott vd.,

1997; Bhaumik vd., 1997; Davidson vd., 1994; Eyman & Call 1977; McLean vd., 1996). Ancak söz konusu araştırmaların tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte dizayn edilmesi nedeniyle bu karşılaştırmanın tamamen güvenilir olmayacağı ifade edilmelidir.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, ÖÖG tanısı almış çocukların “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” resimlerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı, kız ve erkek çocuklarda yaklaşık olarak aynı oranlarda saldırganlık ipuçları bulunduğu görülmüştür. Bu bulgu, Scharf’ın (2000) normal gelişim gösteren lise öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada, saldırganlık belirtilerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğine yönelik bulgusuyla paralellik göstermektedir. Ancak alan yazınında yer alan ve normal gelişim gösteren bireylerle yapılan çoğu araştırma, mevcut çalışmanın bu bulgusunu desteklememektedir. Örneğin, Halmatov ve arkadaşları (2020), “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” ile üniversite öğrencilerinin saldırganlık eğilimlerini değerlendirmiş ve erkeklerin çizimlerinde, kadınlara oranla daha fazla saldırganlık ipucu bulunduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde, Donat-Bacioğlu ve Özdemir (2012), normal gelişim gösteren erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla fiziksel saldırganlık eğilimi sergilediklerini rapor etmiştir. Bu farklılıklar, saldırganlık davranışının yaş gruplarına göre değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. ÖÖG tanısı almış çocuklarda saldırganlık ipuçlarının cinsiyete göre farklılaşmaması, gelişimsel özelliklerden ve özel öğrenme güçlüğüne sahip bireylerin yaşadığı bilişsel ve duygusal zorluklardan kaynaklandığı düşünülebilir. Normal gelişim gösteren bireylerde ise özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde cinsiyetler arası saldırganlık farklılıklarının daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Nitekim, Baş ve arkadaşları (2012) tarafından yürütülen çalışmada, normal gelişim gösteren erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha yüksek saldırganlık eğilimleri sergilediği bulunmuştur. Bununla birlikte, önceki araştırmalarda okul psikolojik danışmanlarının bakış açıları doğrultusunda bildirilen bulgularla da örtüşecek şekilde, ilköğretim düzeyinde reaktif saldırganlığın daha yaygın olduğu, buna karşın proaktif saldırganlığın ortaöğretim düzeyinde önemli bir davranışsal problem olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, saldırganlık eğilimlerinin yaş ve gelişim dönemine bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıktığı ve bu farklılıkların ÖÖG tanısı almış bireylerde değişkenlik gösterebileceği söylenebilir.

ÖÖG tanısı almış çocukların reaktif-proaktif saldırgan davranışlarında cinsiyet faktörü açısından farklılaşmanın var olup olmadığı çalışmada cevap aranan araştırma sorularından biridir. Salırganlığın tek bir sınıflandırması olmamakla beraber araştırmamızda değerlendirilen saldırganlık eğilimi reaktif ve proaktif saldırganlıktır. Araştırma bulgularına göre reaktif ve proaktif saldırganlığın cinsiyet açısından farklılık göstermediği görülmüştür. Kızların reaktif saldırganlık ipucu olarak vurgulanmış gözler, erkeklerin ise kuyruk çizdikleri, hem kız hem de erkeklerin proaktif saldırganlık ipucu olarak ise en fazla vurgulanmış dişler çizdikleri görülmüştür. Kachaeva ve Rusina (2010) tarafından yürütülen araştırmada kadınların daha çok reaktif, erkeklerin ise daha çok proaktif saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür (akt. Halmatov vd., 2020). Üniversite eğitimine devam eden öğrenciler ile yürütülen bir araştırmada erkek katılımcıların resimlerinde daha çok proaktif saldırganlık ipuçları, kız öğrencilerin ise daha çok reaktif saldırganlık ipuçları görülmüştür (Halmatov vd., 2020). Demir (2023) tarafından lise eğitimine devam eden öğrencilere “Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi” uygulanmıştır. Araştırmada, kızların resimlerinde reaktif saldırganlığa dair belirtilere rastlanırken, erkek katılımcıların resimlerinde ise proaktif saldırganlık ipuçlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan cinsiyet değişkeni fark etmeksizin çocukların reaktif saldırganlık belirtilerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Proaktif saldırganlığın hedefe ulaşmak için kullanılan bir araca benzetilmektedir. Reaktif saldırganlığın ise daha dürtüsel olduğunu düşünülmektedir. Buradan hareketle ÖÖG olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin daha çok dürtüsel olduğu düşünülebilir. ÖÖG ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) çocukluk çağıının en yaygın karşılaşılan psikiyatrik bozuklukları arasında yer almaktadırlar. Her iki bozukluğun bir arada görülme oranı da oldukça fazladır (Abalı, 2010). ÖÖG görülen bu dürtüsel sorunlar, ÖÖG’ye çoğunlukla eşlik eden DEHB’den kaynaklanıyor olabilir

Çalışmada cevap aranan araştırma sorularından bir diğeri ise ÖÖG tanısı almış çocukların "Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi" doğrultusunda çizdikleri resimlerin genel özelliklerinin neler olduğudur. Yapılan çizimler incelendiğinde katılımcıların genellikle çizimlerinde saksı kullandığı, sayfa konumlarının yarı yarıya dağılım gösterdiği, renk seçimlerinin açık ve koyu tonları yakın oranlarda kullandıkları görülmüştür. Çizimlerde genellikle evcimen ve aileye bağımlı kişilik özelliklerine ilişkin ipuçlarına rastlanmıştır. Çocukluk döneminde özellikle anne baba tutumları kişilik gelişimine önemli ölçüde etki etmektedir. Eşler arasındaki tutumların tutarlılığı çocuklarda güven duygusunun oluşmasına hizmet etmekte, sınırlar ile sorumluluk duygusunun oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Kaya, 1997). Alan yazını incelendiğinde güvenli bağlanma ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin önemi vurgulanmaktadır. Çocukları aşırı korumak çocukların tecrübe ederek öğrenmelerinin önüne geçmektedir. Bu tutum yetersizlik ve güvensizlik oluşumuna sebep veren durumlardan biridir (Özdemir vd., 2012). Otoriter tutum çocuğun kişiliğinin bağımsız yanlarının gelişmesine engel olmaktadır. İhmalkâr tutum çocuğun boşlukta hissetmesine sebep olabilmektedir. Demokratik tutum ise çocuğun kişiliğinin olumlu yönde gelişimine hizmet etmektedir (Kaya, 1997). Bu bilgiler doğrultusunda çocukların bağımlı kişilik özelliklerine yüksek oranda sahip oluşları; ihmalkâr, otoriter ebeveyn tutumlarına sahip olabilecekleri yönünde değerlendirilebilmektedir.

Çalışmada cevap aranan araştırma sorularından biri de ÖÖG tanısı almış çocukların "Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi" doğrultusunda çizilen resimlerde mizaç, duygu ve içsel durumlarına ilişkin ipuçlarının neler olduğudur. Çocukların çizimlerinde neşeli ve iyimser olduklarına ilişkin ipuçları ile kaygı belirtilerine dair ipuçlarının yakın oranlarda olduğu görülmüştür. Çökkün duygudurum belirtilerine ilişkin ipuçlarına ise çok daha az oranda rastlanmıştır. Öğrenim sürecinde karşılaştıkları sorunlar sebebiyle zorlanan, kendisini akranlarından farklı hisseden, ebeveynleri ve öğretmenleriyle problem yaşayan çocukların kişilik gelişimlerinde de birtakım olumsuzluklar meydana gelmektedir. Öz güvenin ve kendilik değerinin zedelenmesi depresif ve kaygı belirtilerine zemin hazırlamaktadır (Erden vd., 2002). Zeka düzeyi normal sınırlar dahilinde olmasına rağmen okuma-yazma ve matematik becerilerinde gerilik olan bu çocuklarda kaygı belirtileri daha fazla görülmektedir (Saenz vd., 2005). Kavale (2002) akademik başarısızlıkları sebebiyle sıklıkla kaygı ve endişelerini kontrol edemediklerini belirtmiştir (akt. Deniz vd., 2009). Öğrenme güçlüğü sebebiyle sık sık başarısızlık deneyimi yaşayan ÖÖG tanısı almış çocuklar ebeveynlerinin ya da öğretmenlerinin akademik başarıya yönelik beklentilerini karşılayamamaları kaygı düzeylerini artıran temel bir unsur olduğu düşünülmektedir. Kaygı düzeylerinin yüksek olmasındaki bir diğer temel neden de akranları ile sosyal iletişim ve etkileşimde zorluklar yaşamalarıdır (Dias ve Cadime, 2016; Saenz vd., 2005). Tekrar eden akademik başarısızlıklar ve sosyal ilişkilerde sorunlar yaşamaları ÖGG olan çocukların kaygı düzeylerini artırabileceğini düşündürmektedir.

Çizilen resimlerde bir yere aidiyet duymamaya ilişkin ipuçları da tespit edilmiştir. ÖÖG olan çocukların yaşadıkları çatışma ve hayal kırıklıkları onların kişilik gelişim süreçlerini olumsuz bir biçimde etkileyerek kendilerini soyutlamalarına ve dış dünyaya karşı mesafeli olmalarına neden olabilmektedir (Yıldız, 2004). Arapkirli (2023) özel öğrenme güçlüğüne yönelik yapılan araştırmaları ele aldığı meta-analiz çalışmasında özel öğrenme güçlüğü olan kişilerin benlik saygılarının, yeterlilik duygularının, sosyal ilişki becerilerinin düşük düzeyde olduğunu ancak kendini sabote etme ve kaygı belirtilerinin yüksek düzeyde olduğunu rapor etmiştir. Korku ve kaygı arasında bir kısır döngü vardır ve kişi korku hissettikçe daha fazla kaygı deneyimlemektedir (Gültekin & Dereboy, 2011). ÖÖG tanılı çocuklar akademik ve sosyal yaşamda gösterdikleri çabaya rağmen istedikleri başarıyı yakalamakta zorlanmaktadırlar. Hâlihazırda yaşadıkları olumsuz tecrübeler onların korku ve kaygı yoğunluğunu arttırmaktadır (Kavale ve Forness, 1996).

Çalışmada cevap aranan son araştırma sorusu ise ÖÖG tanısı almış çocukların "Bir Kaktüs Resmi Çiz Testi" sonuçlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğidir. Çizimler incelendiğinde, çocukların özellikle evcimenlik özelliği açısından farklılık sergilediği belirlenmiştir. Kaktüs

çizimleri analiz edildiğinde, ÖÖG tanısı almış çocukların büyük çoğunluğunun saksıda, evde veya pencere önünde kaktüs çizdiği gözlemlenmiştir. Yabani kaktüs çizimleri özgürlük ve bağımsızlık ihtiyacını ifade ederken, saksı içinde çizilen kaktüsler evcimenlik ve aileye bağımlılık ile ilişkilendirilmiştir (Halmatov, 2016). Erkek katılımcıların bağımsızlık ihtiyacını kızlardan daha fazla çizimlerine yansıttığı tespit edilmiştir. Kız çocuklarının neredeyse tamamı evcimen kaktüsler çizerken, erkek çocukların evcimen ve yabani kaktüs çizim oranlarının birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu, cinsiyetin ÖÖG tanısı almış çocukların algıları ve ifade biçimleri üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Öncelikle, kız çocuklarının neredeyse tamamının evcimen kaktüsler çizmesi, onların aileye bağlılık, güvenli bir alan oluşturma ve destek arayışı içinde olduklarını düşündürülebilir. Öte yandan, erkek çocuklarının bağımsızlık ihtiyacını çizimlerinde daha fazla yansıttığı bulgusu, cinsiyet temelli psikolojik farklılıklara işaret edebilir. Erkek çocuklarının çizimlerinde yabani kaktüslerin daha fazla yer alması, onların özgürlük arayışı, dış dünyaya yönelik keşif isteği ve bağımsızlık eğilimleriyle açıklanabilir. Benzer şekilde, erkeklerin daha risk almaya yatkın olduğu ve bağımsızlık ihtiyacını erken yaşlardan itibaren ifade etmeye başladığı, çalışmalarda sıkça vurgulanmaktadır (Weisberg vd., 2011). Bu bulgu, cinsiyet temelli sosyalleşme süreçleri açısından da değerlendirilebilir. Kültürel normlar, erkek çocuklarının bağımsız, keşifçi ve dışa dönük olmasını teşvik ederken, kız çocuklarının güvenli bağlanma ve bakım odaklı rollerle şekillendirildiği birçok çalışmada tartışılmıştır (Bussey ve Bandura, 1999). Çocukların çizimleri, onların bu toplumsal beklentilere nasıl yanıt verdiğini ve içselleştirdiğini de yansıtır olabilir. Çizimlerde sakinlik, hırçınlık, korumacı özellikler ve kaygılı duygudurum ipuçlarının tüm katılımcılar arasında benzer oranlarda ifade edildiği görülmüştür. Kız çocukları, erkeklere kıyasla daha dışadönük olabileceklerini ifade eden çizimler yapmış ve hem olumsuz-çökkün duygudurum hem de neşeli duygudurum ifadelerine daha yüksek oranda yer vermişlerdir. Otoriteye başkaldırıya yönelik ipuçlarının ise erkek çocukların çizimlerinde kızlara oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Öneriler

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda yapılacak araştırmalar ve alanda çalışacak uzmanlara ilişkin öneriler aşağıda sıralanmıştır

- Araştırmanın veri toplama sürecinde yeterli sayıda gönüllü katılımcıya ve uygun yaş grubuna ulaşılamadığı için kontrol grubu oluşturulamamıştır. Gelecek çalışmalarda normal gelişim gösteren çocuklardan oluşan kontrol grubuna uygulanan resim çizme testleri ile yürütülecek araştırmaların alan yazınına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.
- Bu çalışma 7-14 yaş aralığında olan çocuklar ile yürütülmüştür. Benzer çalışmalar özel öğrenme güçlüğü olan lise dönemindeki çocuklar ile yapılabilir.
- Çocukların iç dünyalarına dair en kolay bilgiye erişilebilecek araçlardan biri resimdir. Bu sebeple önleyici ve geliştirici ruh sağlığı çalışmalarında kullanılan psikolojik test bataryaları ile birlikte çizilen resimlerin dikkate alınarak özel öğrenme güçlüğü olan çocukların değerlendirilmesi etkili olabilir.
- Var Olmayan Bir Hayvan Çiz Testi aracılığıyla özel öğrenme güçlüğü olan çocukların saldırganlık eğilimleri ve Bir Kaktüs Çiz Testi aracılığıyla ise çocukların kişilik özelliklerine yönelik nitel verilerin nicel verilerle desteklenmesi yararlı olabilir.
- Bu araştırmada özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocuklar ile çalışılmıştır. Benzer çalışmalar farklı tanı gruplarındaki (kekemelik, artikülasyon bozuklukları, hafif zihinsel gerilik vb.) çocuklar ile planlanabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılarak 100 ÖÖG tanısı almış çocukların çizimlerine dayalı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılım sağlayan bireylerin saldırganlık eğilimleri ve kişilik özellikleri nicel verilerden

Aysel COŞAR, Volkan DEMİR

Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimlerinin resim çizme yöntemi ile incelenmesi: Projektif araştırma

faaydalanabilseydi araştırmanın nitel bulguları nicel bulgularla desteklenebilirdi. Buradan hareketle araştırmanın karma bir desen olmaması çalışmanın en önemli sınırlılığından birini oluştırmaktadır. Çocukların resimlerinde yer verdikleri çizgi, şekil ve renklerin ve ifade şeklinin yalnızca gelişim dönemleri ile değıl çocuğın çizim kabiliyetiyle de yakından ilişkili olduğı bilinmektedir. Bu araştırmada çocukların çizim becerilerinin dikkate alınmaması bu araştırmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilmiştir. Araştırmada bir kontrol grubu bulunmamaktadır. Kontrol grubunun da olmasının veri zenginliği sağlayabileceğı ve bulguların değerlendirilmesinde önemli olabileceğı düşünölmüş ve olmayışı bu araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilmiştir.

Destek ve Teşekkür

Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir destek ya da teşekkür beyanımız bulunmamaktadır.

Bu alışma, Volkan Demir danışmanlığında, Aysel Coşar (2024) tarafından hazırlanan “Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimlerinin projektif yöntem olan resim çizme yolu ile incelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Finansal Destek

Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir finansal destek beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın yazarları bu araştırmanın tüm süreçlerine eşit derecede katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığımızı ifade ederiz.

Yayın Etiğı Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Bu araştırmada veriler toplanmadan önce özel eğitim merkezi yönetimi ve ebeveynler çalışma hakkında bilgilendirilmiş, izin alınarak çocuklar ile görüşölmüştür. Katılımın gönüllük esasına göre olduğı hakkında çocuklara bilgi verilmiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: İstanbul Gelişim Üniversitesi

Etik değerlendirme karar tarihi: 20.11.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 2023/09

KAYNAKÇA

Abalı, O. (2010). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Ve Özel Öğrenme Güçlüğü. *Türkiye Klinikleri Pediatric Sciences-Special Topics*, 6(2), 22-30.

- Afşaroğlu-Eren, E. (2017). Çocuğun kendi dili içinden resmini değerlendirmek-duygu ve renk çemberi ile çocuk resimlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 158-182.
- Akoğlu, B. (2023). *Resim ve Çocuğun İç Dünyasına Yolculuk*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Al-Yagon, M., & Mikulincer, M. (2004). Patterns of close relationships and socioemotional and academic adjustment among school-age children with learning disabilities. *Learning Disabilities Research & Practice*, 19(1), 12-19. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5826.2004.00085.x>
- Arapkirli, A. (2023). 2002-2023 yılları arasında öğrenme güçlüğü ve benlik saygısı konularını birlikte ele alan bilimsel çalışmaların sistematik derlemesi. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, s. 26-46.
- Bacıoğlu, S. D., & Özdemir, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları ile yaş, cinsiyet, başarı durumu ve öfke arasındaki ilişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 169-187.
- Baş, A. U., Öz, F. S., & Kabasakal, Z. T. (2012). İlköğretim ve ortaöğretim okullarında reaktif ve proaktif saldırganlık: Okul psikolojik danışmanlarının görüş ve yaklaşımları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 354-370.
- Bendell, D., Tollefson, N., & Fine, M. (1980). Interaction of locus-of-control orientation and the performance of learning disabled adolescents. *Journal of Learning Disabilities*, 13(2), 83-86. <https://doi.org/10.1177/002221948001300207>
- Bhaumik, S., Branford, D., McGrother, C., & Thorp, C. (1997). Autistic traits in adults with learning disabilities. *The British Journal of Psychiatry*, 170(6), 502-506.
- Black, L., Cullen, C., & Novaco, R. W. (2005). Anger assessment for people with mild learning disabilities in secure settings. In *Cognitive-behaviour therapy for people with learning disabilities* (pp. 46-66). Routledge.
- Bott, C., Farmer, R., & Rohde, J. (1997). Behaviour problems associated with lack of speech in people with learning disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 41(1), 3-7. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.1997.tb00671.x>
- Brendgen, M., Vitaro, F., Boivin, M., Dionne, G., & Pêrusse, D. (2006). Examining genetic and environmental effects on reactive versus proactive aggression. *Developmental psychology*, 42(6), 1299.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological review*, 106(4), 676.
- Cortiella, C., & Horowitz, S. H. (2014). The state of learning disabilities: Facts, trends and emerging issues. *New York: National center for learning disabilities*, 25(3), 2-45.
- Davidson, P. W., Cain, N. N., Sloane-Reeves, J. E., Van Speybroeck, A., Segel, J., Gutkin, J., ... & Shoham, I. (1994). Characteristics of community-based individuals with mental retardation and aggressive behavioral disorders. *American journal of mental retardation: AJMR*, 98 (6), 704-716.
- Demir, V. (2023). *Lise öğrencilerinin saldırganlık eğilimlerinin var olmayan hayvan çiz testi aracılığıyla değerlendirilmesi*. 4th International "Artemis" Congress on Humanities and Social Sciences, İzmir, Türkiye.
- Deniz, M. E., Yorgancı, Z., & Özyeşil, Z. (2009). Öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *İlköğretim Online*, 8(3), 694-708.
- Dias, P. C., & Cadime, I. (2016). Effects of personal and professional factors on teachers' attitudes towards inclusion in preschool. *European journal of special needs education*, 31(1), 111-123.
- Duncan, D., Matson, J. L., Bamburg, J. W., Cherry, K. E., & Buckley, T. (1999). The relationship of self-injurious behavior and aggression to social skills in persons with severe and profound learning disability. *Research in developmental disabilities*, 20(6), 441-448.
- Einarsdottir, J., Dockett, S., & Perry, B. (2009). Making meaning: Children's perspectives expressed through drawings. *Early child development and care*, 179(2), 217-232. <https://doi.org/10.1080/03004430802666999>
- Elbaum, B., & Vaughn, S. (2003). For which students with learning disabilities are self-concept interventions effective?. *Journal of learning disabilities*, 36(2), 101-108.
- Erden, G., Kurdoğlu, F., ve Uslu, R. (2002). İlköğretim okullarına devam eden Türk çocuklarının sınıfl düzeylerine göre okuma hızı ve yazım hataları normlarının geliştirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 13(1), 5-13.
- Ewen, R. B. (2010). *An introduction to theories of personality*. New York: Psychology Press.

- Eyman, R. K., & Call, T. (1977). Maladaptive behavior and community placement of mentally retarded persons. *American Journal of Mental Deficiency*, 82(2), 137-144.
- Flanagan, D. P., Ortiz, S. O., & Alfonso, V. C. (2013). *Essentials of cross-battery assessment*. John Wiley & Sons.
- Gaddes, W. H. (2013). *Learning disabilities and brain function: A neuropsychological approach*. Springer Science & Business Media.
- Gregg, N., Hoy, C., King, M., Moreland, C., & Jagota, M. (1992). The MMPI-2 profile of adults with learning disabilities in university and rehabilitation settings. *Journal of Learning Disabilities*, 25(6), 386-395. <https://doi.org/10.1177/00222194920250060>
- Gülbaktı, E. (2017). *Özel eğitim gereksinimli çocukların saldırganlık düzeyleri ile bu süreçte annelerin eşlerinden gördükleri desteğin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Beykent Üniversitesi.
- Gültekin, B. K., & Dereboy, İ. F. (2011). Üniversite öğrencilerinde sosyal fobinin yaygınlığı ve sosyal fobinin yaşam kalitesi, akademik başarı ve kimlik oluşumu üzerine etkileri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(3), 150-158.
- Hallahan, D. P., Gajar, A. H., Cohen, S. B., & Tarver, S. G. (1978). Selective attention and locus of control in learning disabled and normal children. *Journal of Learning Disabilities*, 11(4), 47-52. <https://doi.org/10.1177/002221947801100407>
- Halmatov, S. (2016). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri*. Pegem Akademi.
- Halmatov, S., Keşci, Z., & Aka, P. (2020). Yetişkinlerin Saldırganlık Eğilimlerinin Var Olmayan Hayvan Çiz Testi Aracılığıyla Değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 207-216.
- Hamama, L., & Ronen, T. (2009). Children's drawings as a self-report measurement. *Child & Family Social Work*, 14(1), 90-102. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00585.x>
- Hubbard, J. A., Morrow, M. T., Romano, L. J., & McAuliffe, M. D. (2010). The role of anger in children's reactive versus proactive aggression: Review of findings, issues of measurement, and implications for intervention. <https://doi.org/10.1037/12129-010>
- Johnson, D. J., & Blalock, J. W. (1987). Adults with learning disabilities: Clinical studies. (No Title).
- Kachaeva, M. A., & Rusina, V. V. (2010). Gendernye aspekty osobennosti agressivnykh prestuplenii, sovershennykh zhenshchinami. *Rossiiskii psikiatricheskii zhurnal*, (6), 4-10.
- Kavale, K. A. (2002). Discrepancy models in the identification of learning disability. In *Identification of learning disabilities* (pp. 369-426). Routledge.
- Kavale, K. A., & Forness, S. R. (1996). Social skill deficits and learning disabilities: A meta-analysis. *Journal of Learning Disabilities*, 29, 226-237. <https://doi.org/10.1177/002221949602900301>
- Kaya, M. (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 193-204.
- Khamis, V. (2009). Classroom environment as a predictor of behaviour disorders among children with learning disabilities in the UAE. *Educational Studies*, 35(1), 27-36. <https://doi.org/10.1080/03055690802648044>
- Kirk, S. A., & Bateman, B. (1962). Diagnosis and remediation of learning disabilities. *Exceptional children*, 29(2), 73-78. <https://doi.org/10.1177/001440296202900204>
- Korkmaz, B. (2000). Pediatrik davranış nörolojisi. *Türk Pediatri Arşivi*, 29(2).
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- La Greca, A. M. (1987). Children with learning disabilities: Interpersonal skills and social competence. *Journal of Reading, Writing, and Learning Disabilities International*, 3(2), 167-185. <https://doi.org/10.1080/0748763870030207>
- Lindsay, G., & Dockrell, J. (2000). The behaviour and self-esteem of children with specific speech and language difficulties. *British Journal of Educational Psychology*, 70(4), 583-601. <https://doi.org/10.1348/000709900158317>
- Lindsay, W. R., & Law, J. (1999). Outcome evaluation of 161 people with learning disabilities in Tayside who have offending or challenging behaviour, 1999. In *British Association for Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 27th Annual Conference*

- Lufi, D., Okasha, S., & Cohen, A. (2004). Test anxiety and its effect on the personality of students with learning disabilities. *Learning disability quarterly*, 27(3), 176-184. <https://doi.org/10.2307/1593667>
- Margalit, M. (1995). Social skill learning for students with learning disabilities and students with behavior disorders. *Educational Psychology*, 15, 445-457. <https://doi.org/10.1080/0144341950150407>
- McLean, LK, Brady, NC ve McLean, JE (1996). Ağır zihinsel engelli bireylerin bildirilen iletişim yetenekleri. *Amerikan Zihinsel Engellilik Dergisi: AJMR*, 100 (6), 580-589.
- Morrison, G. M., & Cosden, M. A. (1997). Risk, resilience, and adjustment of individuals with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 20(1), 43-60. <https://doi.org/10.2307/1511092>
- Pesova, B., Sivevska, D., & Runceva, J. (2014). Early intervention and prevention of students with specific learning disabilities. *Procedia-Social and behavioral sciences*, 149, 701-708. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.08.259>
- Sáenz, L. M., Fuchs, L. S., & Fuchs, D. (2005). Peer-assisted learning strategies for English language learners with learning disabilities. *Exceptional children*, 71(3), 231-247. <https://doi.org/10.1177/001440290507100302>
- Scharf, S. C. (2000). *Gender differences in adolescent aggression: an analysis of instrumentality vs. expressiveness*. Central Michigan University.
- Sharabi, A., & Margalit, M. (2016). Virtual friendships and social distress among adolescents with and without learning disabilities: The subtyping approach. In *Technology and Students with Special Educational Needs* (pp. 101-116). Routledge.
- Sharma, G. (2004). A comparative study of the personality characteristics of primary-school students with learning disabilities and their nonlearning disabled peers. *Learning Disability Quarterly*, 27(3), 127-140.
- Sorour, A. S., Mohamed, N., & El-Maksoud, M. (2014). Emotional and behavioral problems of primary school children with and without learning disabilities: A comparative study. *Journal of Education and Practice*, 5(8), 1-11.
- Tarnowski, K. J., & Nay, S. M. (1989). Locus of control in children with learning disabilities and hyperactivity: A subgroup analysis. *Journal of learning disabilities*, 22(6), 381-383. <https://doi.org/10.1177/002221948902200610>
- Tollefson, N., Tracy, D. B., Johnson, E. P., & Borgers, S. (1979). An application of attribution theory to self-concept development of learning disabled adolescents. *Technical Report Institute for Research in Learning Disabilities*.
- Vitaro, F., Brendgen, M., & Barker, E. D. (2006). Subtypes of aggressive behaviors: A developmental perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 30(1), 12-19.
- Weisberg, Y. J., DeYoung, C. G., & Hirsh, J. B. (2011). Gender differences in personality across the ten aspects of the Big Five. *Frontiers in psychology*, 2, 11757.
- Willcutt, E. G., Nigg, J. T., Pennington, B. F., Solanto, M. V., Rohde, L. A., Tannock, R., ... & Lahey, B. B. (2012). Validity of DSM-IV attention deficit/hyperactivity disorder symptom dimensions and subtypes. *Journal of abnormal psychology*, 121(4), 991.
- Willner, P., Jones, J., Tams, R., & Green, G. (2002). A randomized controlled trial of the efficacy of a Cognitive-Behavioural Anger Management Group for clients with learning disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15(3), 224-235.
- Wright, L., & Stimmel, T. (1984). Perceptions of parents and self among college students reporting learning disabilities. *The Exceptional Child*, 31(3), 203-208. <https://doi.org/10.1080/0156655840310305>
- Yaralı, K. T., ve Aytar, F. A. G. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının davranışlarının öz düzenleme becerileri yönünden incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 856-870.
- Yavuzer, H. (2012). *Resimleriyle çocuk*. Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S. (2004). Öğrenme güçlüğü olan çocukların psikososyal özellikleri, sorunları ve eğitimi. *HAYEF Journal of Education*, 1(2), 169-180.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Children with learning disabilities are known to develop a weak self-concept (Gaddes, 1985; Write & Stimmel, 1984). The concept of personality is considered a component of the broader self-concept (Kaya, 1997). Personality encompasses cognitive, emotional, physical, and social dimensions of the individual and represents more stable aspects of behavior (Ewen, 2010). Studies in the literature have shown that children with learning disabilities tend to exhibit externally controlled personality traits (Bendel et al., 1980; Hallahan et al., 1978; Tarnowski & Nay, 1989; Tollefson et al., 1979), poor social skills (La Greca, 1987), low self-esteem, and elevated levels of anxiety and depression (Gregg et al., 1992). Johnson and Blalock (1987) emphasized that adults with learning disabilities often struggle to develop a positive self-concept and achieve social acceptance. Thus, learning disabilities appear to have a lifelong impact on personality development (Lufi et al., 2004).

Method

This study aimed to investigate the personality traits and aggression tendencies of students diagnosed with specific learning disabilities through drawing-based methods. A qualitative research design based on the phenomenological model was employed. Phenomenology seeks to identify, interpret, and analyze individuals' perceptions of a phenomenon (Yıldırım & Şimşek, 2013), aiming to provide an in-depth understanding of meaning and experiences (Kümbetoğlu, 2008). In this study, the phenomenon explored was the personality traits and aggression tendencies of students with specific learning disabilities.

The qualitative data obtained from picture analyses were converted into numerical data for quantitative evaluation. Frequencies and percentages were calculated and presented in tables.

The study group consisted of 100 students (65 boys and 35 girls) aged between 7 and 14 years, attending special education at a rehabilitation center in Başakşehir, Istanbul, during the 2023–2024 academic year. Data were collected through the Draw a Nonexistent Animal Test, Draw a Cactus Test, and a Demographic Information Form.

Results

Analysis of the findings indicated clues pointing to reactive aggression traits across both genders. Homebody personality traits were observed in all participants; however, male students more frequently expressed needs for freedom and independence in their drawings compared to female students. Traits such as calmness, irritability, protectiveness, and anxiety were depicted at similar rates among all students.

Female students showed a greater tendency toward extraversion than male students. Moreover, depictions reflecting both negative-depressed mood and cheerful mood were more frequent among female students. Clues indicating rebellion against authority appeared more often in the drawings of male students than in those of female students.

Discussion and Conclusion

The study revealed that aggression-related clues were present in most of the drawings by children diagnosed with specific learning disabilities, particularly in the “Draw a Nonexistent Animal Test”. Gender differences were minimal, with both boys and girls exhibiting similar levels of aggression tendencies. Findings also showed that signs of cheerful optimism and anxiety symptoms appeared at close rates, while indicators of depressed mood were relatively rare. Difficulties experienced in the learning process, feelings of being different from peers, and strained relationships with parents and teachers were found to negatively impact personality development. Damage to self-esteem and self-worth facilitates the emergence of depressive and

anxiety symptoms (Erden et al., 2002). Although children with learning disabilities generally possess average intelligence, anxiety symptoms are more prevalent due to delayed literacy and numeracy skills (Saenz et al., 2005). Kavale (2002, as cited in Deniz et al., 2009) highlighted that academic failure frequently leads to depressive symptoms and challenges in managing anxiety.

Drawings also revealed clues related to feelings of not belonging, suggesting that conflicts and disappointments may cause these children to withdraw from their social environment (Yıldız, 2004). Supporting this, Arapkirli (2023) reported that individuals with learning disabilities exhibit low levels of self-esteem, competence, and social skills, but high levels of self-sabotage and anxiety. The cyclical relationship between fear and anxiety exacerbates emotional difficulties (Gültekin & Dereboy, 2011).

Overall, the findings suggest that children with specific learning disabilities experience increased fear and anxiety due to their ongoing academic and social challenges, adversely affecting their emotional and personality development.